

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Sabiedriskas apspriešanas sākšana par jaunu elektroenerģijas tirgus modeli””

(COM(2015) 340 final)

(2016/C 082/03)

Ziņotājs: Lutz RIBBE

Eiropas Komisija saskaņā ar LESD 304. pantu 2015. gada 15. jūlijā nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Sabiedriskas apspriešanas sākšana par jaunu elektroenerģijas tirgus modeli”

(COM(2015) 340 final).

Par komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2016. gada 7. janvārī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 513. plenārajā sesijā, kas notika 2016. gada 20. un 21. janvārī (20. janvāra sēdē), ar 212 balsīm par, 4 balsīm pret un 7 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē izskatāmo paziņojumu un atbalsta daudzus no tajā ietvertajiem priekšlikumiem, kuri loģiski izriet no diskusijām par Eiropas Enerģētikas savienību.

1.2. Izklāstītie tirgus uzlabojumi, tajā skaitā tekošās dienas tirdzniecība, konkurenci kropļojoša regulējuma atcelšana, enerģijas pieprasījuma pārvaldība un pareizu cenu signālu veidošana, principā ir pareizi un svarīgi pārveides pasākumi elektroenerģijas tirgū, kas nākotnē vairāk būs pielāgots variablu, decentralizēti ražotu atjaunojamo energoresursu īpatnībām.

1.3. Droša un cenu ziņā pieejama (tīras) enerģijas piegāde uzņēmumiem un mājsaimniecībām ir ekonomikas un mūsdienu sabiedrības pastāvēšanas pamatā. Tādēļ energoapgāde principā ir visas sabiedrības uzdevums, kura veikšanai nepieciešams samērīgs līdzsvars starp tirgu un regulējumu. Šis jautājums joprojām netiek pietiekami apspriests politiskā līmenī – arī šajā paziņojumā ne.

1.4. Mazoglekļa energoapgāde, no kuras lielu daļu veido regulējami atjaunojami energoresursi, ir mērķis, ko īsā un vidējā termiņā var sasniegt tikai tad, ja visiem (arī jaunajiem) tirgus dalībniekiem ir pietiekami daudz iespēju būt elastīgiem, piemēram, pietiekama uzkrāšanas jauda, elastīgas un patērētājiem draudzīgas pieprasījuma iespējas un elastīgas elektroenerģijas ražošanas tehnoloģijas (piemēram, koģenerācija), kā arī ir pieejama pietiekami attīstīta un starpsavienota elektroenerģijas sadales infrastruktūra, ja patērētāji tiek pietiekami, laikus un pareizi informēti, ja tirgus dalībniekiem ir iespējas atklāt pašiem savas tirdzniecības iespējas un ja tehnoloģijās un infrastruktūrā nepieciešamie ieguldījumi atmaksājas. Šobrīd nav nekā no iepriekš minētā.

1.5. Cenu signāli ir svarīgi, jo pašreizējās sistēmas pārveidei būs nepieciešami lieli ieguldījumi. Tā kā pašlaik biržas cenas ir 30 vai 40 EUR/MWh, ieguldījumi nav refinansējami neatkarīgi no tā, vai tie ir veikti elektroenerģijas ražošanas jaudā vai uzkrāšanas tehnoloģijā. Šādas biržas cenas ir iespējamas tikai tāpēc, ka citstarp liela daļa elektroenerģijas tirgū nonāk no amortizētām elektrostacijām un tiek maksātas subsīdijas par elektroenerģiju, kas iegūta no oglēm, kodolenerģijas un atjaunojamiem energoresursiem. Tātad pašreizējās biržas cenas pat neatspoguļo patieso izmaksu struktūru. Subsīdiju un pārmērīga regulējuma dēļ elektroenerģijas biržas cenas rada izkropļotu priekšstatu par elektroenerģijas faktiskajām izmaksām. Lai piesaistītu esošās sistēmas pārbūvei nepieciešamās lielās investīcijas, pareizos signālus var panākt tikai ar reālistiskām un pārredzamām cenām.

1.6. Tāpēc cenu veidošanā vajadzīgas pilnīgi jaunas pieejas, lai vēlamajai jaunajai tīkla kvalitātei (tostarp arī enerģijas pieprasījuma pārvaldībai un uzkrāšanai) radītu ekonomisku pamatu. Viena no pieejām būtu reglamentējošos komponentus vairāk orientēt uz vēlamajiem jauninājumiem un labāk izvērtēt sistēmas stabilitāti.

1.7. Cenām turpmāk jāatspoguļo faktiskās pilnās izmaksas, kas saistītas ar elektroenerģijas ražošanu, piegādi un apsaimniekošanu, un pie tām pieder arī negatīvā ārējā ietekme (piemēram, CO₂ emisiju radītā ietekme). Cenu veidošanai jābūt reālistiskai. Tas nozīmē arī to, ka Komisijai jāpielāgo pašai sava atbalsta sistēma, un to, ka jāatceļ vēl pastāvošā cenu regulēšana no valstu puses. Šajā jautājumā Komisija vēl nav nākusi klajā ar saskaņotu koncepciju.

1.8. Jaunās energosistēmas lielākais tehniskais izaicinājums pirmām kārtām ir saistīts ar to, ka elektroenerģija turpmāk vairs netiks centralizēti regulēta un patērētājiem piegādāta no lielām spēkstacijām (lejupējs modelis), bet gan, balstoties uz daudziem decentralizētiem un daļēji variabliem atjaunojamiem energoresursiem, radīsies jaunas “ražošanas un apgādes salas”, kas ir savstarpēji jāsasaista tīklā (augšupējs modelis), un šajā modelī liela nozīme būs enerģijas pieprasījuma pārvaldībai (tostarp uzkrāšanai), kā arī laišanai tirgū vietējā/reģionālā līmenī.

1.9. EESK ir vairākkārt uzsvērusi, ka šādās jaunās decentralizētās energosistēmās paveras jaunas iespējas, kas saistītas ne tikai ar sabiedrības atbalstu nepieciešamajām strukturālajām pārmaiņām un vajadzīgajiem ieguldījumiem⁽¹⁾. Arī reģionu ekonomikai var pavērties jaunas perspektīvas un vērtības radīšanas iespējas ārpus līdz šim zināmajām struktūrām. Izmantojot jaunās tehnoloģijas, kļūs iespējams atkal sasaistīt reģionālo attīstību un enerģētikas politiku. Savienotas energoapgādes salas turklāt nodrošina uzlabotu energoapgādes situāciju, ja notiek uzbrukumi kritiskām infrastruktūrām.

1.10. Tādēļ Komisijai tirdzniecības sistēma ir jāapsver no vajadzīgās energoinfrastruktūras skatpunkta, nevis jāmēģina nepieciešamās izmaiņas energoinfrastruktūrā veikt ar pašreizējo tirdzniecības sistēmu savietojamā veidā. Komisijai kopā ar tirgus dalībniekiem arī jāapsver, kādas izmaiņas enerģētikas infrastruktūrā un tirdzniecības sistēmā varētu radīt priekšnoteikumus daudzveidīgākai, elastīgākai, vairāk uz patērētāju orientētai un izmaksu ziņā lietderīgākai enerģētikas sistēmai.

1.11. EESK ne tikai atzinīgi vērtē Komisijas izteikumus par jauno dalībnieku dažādību, bet par vēl svarīgāku uzskata patērētāju (tātad uzņēmumu, iedzīvotāju, komunālo pakalpojumu uzņēmumu u. c.) aktīvu iesaistīšanu ražošanā un vietējā vai attiecīgi reģionālā līmeņa tiešā tirdzniecībā. Ja uzņēmumi, iedzīvotāji vai komunālo pakalpojumu uzņēmumi tagad izlemtu izmantot vietējā vai reģionālā līmenī pieejamo enerģijas potenciālu, piemēram, kopīgi izveidojot saules vai vēja spēkstacijas, tad viņiem vajadzētu būt daudz vieglāk nekā līdz šim izmantot iegūto enerģiju nepastarpināti, bez biržu vai tirgotāju iesaistīšanas, un/vai tiešā veidā un bez traucēkļiem laist to tirgū. Taču Komisijas dokumentā arī šajā jomā nav atbilžu uz daudziem jautājumiem.

1.12. Komisija ir vairākkārt uzsvērusi, ka atjaunojamo energoresursu jomā joprojām ir šķēršļi, kas jānovērš, un ka ir nepieciešama tirgum piemērota un reģionalizēta atjaunojamo energoresursu veicināšana. EESK domā tieši tāpat, taču norāda, ka tirgus paplašināšana un regulējuma samazināšana vien nepalielinās atjaunojamo energoresursu enerģijas ražošanu. Taču izskatāmajā paziņojumā diemžēl nav sniegta nekādas norādes par precīzu Komisijas redzējumu.

2. Komisijas paziņojuma kopsavilkums un konteksts

2.1. Junkera vadītās Komisijas politiskajās pamatnostādnēs par vienu no stratēģiskajiem mērķiem izvirzīta noturīga enerģētikas savienība, kurā īsteno uz nākotni vērstu klimata aizsardzības stratēģiju.

⁽¹⁾ Sk. EESK pētījumu “Citādas enerģētikas nozares nākotnes radīšana: EESK pētījums par pilsoniskās sabiedrības nozīmi ES Atjaunojamo energoresursu direktīvas īstenošanā” (EESC-2014-04780-00-04-TCD-TRA).

2.2. Šis mērķis tika apstiprināts Komisijas 2015. gada darba programmā ⁽²⁾ un sīkāk izskaidrots Pamatstratēģijā spēcīgai Enerģētikas savienībai ar tālredzīgu klimata pārmaiņu politiku ⁽³⁾: līdztekus uzticamai energoapgādei par pieejamu cenu ir jāizveido ilgtspējīga un klimatam nekaitīga energosistēma ar intensīvu tirgus konkurenci un inovāciju. Pamatstratēģijā ir īpaši uzsvērti iedzīvotāju aktīvā loma energosistēmas pārveidē. Enerģijas, it īpaši elektroenerģijas, tirgus pārveide ir svarīgs solis minēto mērķu sasniegšanā.

2.3. Ar izskatāmo Komisijas paziņojumu uzsāktajam sabiedriskās apspriešanas procesam būtu jāpalīdz pārvarēt vairākas būtiskas problēmas, kas kavē ilgtspējīgas energosistēmas veidošanu.

2.4. Eiropas Komisija minētās problēmas skaidro šādi: "Pašreizējais tirgus modelis ir tapis laikā, kad energosistēmu veidoja lielas centralizētas spēkstacijas, kuras galvenokārt izmantoja fosilo kurināmo un kuru pamatmērķis bija visus ierobežotā teritorijā – parasti dalībvalstī – esošos mājokļus un uzņēmumus apgādāt ar visu tiem vajadzīgo elektroenerģiju; patērētājiem – māsaimniecībām, uzņēmumiem un ražotājiem – šajā sistēmā bija pasīva loma." Komisija uzskata, ka ir nepieciešams "pamatīgi pārveidot Eiropas enerģētikas sistēmu", kurā decentralizēta elektroenerģijas ražošana lielā mērā būs balstīta uz variablajiem energoresursiem, kurā tirgus norisēs piedalīsies daudz vairāk dalībnieku ar mainīgām lomām un kurā jauns un nozīmīgs izaicinājums būs enerģijas pieprasījuma pārvaldība.

2.5. Komisija īpaši uzsver šādus izaicinājumus:

- cenu veidošana un ieguldījumu piesaiste sadrumstalotos tirgos,
- stabils valstu regulējums attiecībā uz cenām un piekļuvi tirgum, kā arī turpmāka intervence dalībvalstu tirgū,
- nepietiekams tirgu elastīgums piedāvājuma un pieprasījuma pusē, ņemot vērā atjaunojamās enerģijas izplatīšanos un principu, ka "energoefektivitāte ir prioritāra",
- nepietiekamas iespējas iedzīvotājiem aktīvi piedalīties enerģētikas nākotnes veidošanā.

2.6. Lai šos izaicinājumus pārvarētu, Komisija piedāvā vairākus pasākumus:

- izveidot elastīgu pārrobežu īstermiņa tirgu elektroenerģijas tirdzniecībai (tekošās dienas tirgus),
- noteikt ilgtermiņa cenu signālus ar Eiropas CO₂ tirgus palīdzību,
- izveidot trūkstošos infrastruktūras savienojumus,
- tirgum piemērotā veidā un reģionālā līmenī veicināt atjaunojamos energoresursus,
- sasaistīt vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības tirgus, lai stiprinātu cenu signālu patērētājiem,
- atcelt mazumtirdzniecības cenu ierobežojumus un tirgus piekļuves šķēršļus agregatoriem un citiem tirgus dalībniekiem,
- reģionālā līmenī koordinēt enerģētikas politiku,
- Eiropas un reģionālā līmenī koordinēt enerģētikas tirgus regulatīvās iestādes un sistēmas operatorus,

⁽²⁾ COM(2014) 910 final, 16.12.2014.

⁽³⁾ COM(2015) 80 final, 25.2.2015.

- saskaņot metodes energosistēmu pietiekamības novērtēšanai attiecībā uz valstu un Eiropas elektroapgādes drošību,
- satvars jaudas mehānismu atvēršanai pārrobežu izmantošanai.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Lai sasniegtu Eiropas Enerģētikas savienības mērķus, būs vajadzīgas daudzas fundamentālas pārmaiņas, tostarp – kā skaidro Komisija – elektroenerģijas tirgus modeļa pamatīga pārveide.

3.2. Šīm pārmaiņām būs pietiekams sabiedrības atbalsts tikai tad, ja a) notiks intensīvs un labi organizēts apspriešanās process ar ieinteresētajām personām un pilsonisko sabiedrību un b) ja tās tiks akceptētas ne tikai kā konsultanti, bet arī kā aktīvi darbojošies partneri.

3.3. To, kā šis process varētu norisināties, EESK ir aprakstījusi pētījumā⁽⁴⁾, kurā tā izvērtējusi Eiropas Komisijas konsultācijas ar ieinteresētajām personām; komiteja norāda arī uz savu Eiropas enerģētikas dialoga iniciatīvu.

3.4. Izklāstītie tirgus uzlabojumi, citstarp tekošās dienas tirdzniecība, konkurenci kropļojoša un kavējoša regulējuma atcelšana, enerģijas pieprasījuma pārvaldība un pareizu cenu signālu veidošana, ir pareizi un svarīgi pārkārtošanas pasākumi elektroenerģijas tirgū, kas nākotnē būs vairāk pielāgots variabli ražoto atjaunojamo energoresursu īpatnībām. Tikai tā var sasniegt EESK atzinīgi vērtētos Eiropas Enerģētikas savienības mērķus un garantēt izmaksu ziņā efektīvu, videi nekaitīgu, drošu un cenu ziņā pieejamu energoapgādi mājāsaimniecībām un uzņēmumiem.

3.5. EESK uzsver tekošās dienas tirdzniecības īpašo nozīmīgumu no variabliem atjaunojamiem energoresursiem iegūtas elektroenerģijas pilnvērtīgas tirdzniecības nodrošināšanā.

3.6. Komiteja atzinīgi vērtē to, ka paziņojumā ir vēlreiz izklāstīti jaunās energosistēmas galvenie principi. Komiteja uzskata, ka tas ir pareizs signāls visiem tirgus dalībniekiem un sabiedrībai kopumā. Ietvertie principi ir šādi:

- princips “energoefektivitāte ir prioritāra”,
- redzējums par energoapgādi, kurā neizmanto fosilos energoresursus⁽⁵⁾,
- atziņa, ka turpmāk nepieciešama vairāk decentralizēta elektroenerģijas ražošana no variabliem energoresursiem,
- enerģijas pieprasījuma pārvaldības un uzkrāšanas nozīme jaunajā energosistēmā,
- atziņa, ka patērētāja loma pārvēršas par aktīva patērētāja, kā arī ražotāja un sistēmas pakalpojumu sniedzēja lomu⁽⁶⁾.

3.7. Droša un cenu ziņā pieejama tīras enerģijas piegāde uzņēmumiem un mājāsaimniecībām ir ekonomikas un mūsdienu sabiedrības pastāvēšanas pamatā. Tādēļ energoapgāde principā ir visas sabiedrības uzdevums, kura veikšanai nepieciešams samērīgs līdzsvars starp tirgu un regulējumu. Šis jautājums joprojām netiek pietiekami apspriests politiskā līmenī – arī šajā paziņojumā ne. Jautājums, piemēram, par to, vai pārvades un sadales tīklus – līdzīgi kā automaģistrāles, dzelzceļa tīklu vai ūdens apgādi – labāk būtu uzticēt publiskajam sektoram, gan netiek izņemts Briselē, taču šeit par to var organizēt diskusijas. Enerģētikas politika ietver skaidru pamatnoteikumu izvirzīšanu un regulatīvu uzraudzību. Minētais ietver arī patērētāju un īpaši neaizsargātu sociālo grupu aizsardzību.

⁽⁴⁾ OV C 383, 17.11.2015., 57. lpp.

⁽⁵⁾ Sk. COM(2011) 885.

⁽⁶⁾ Sk. TEN/578 “Uz patērētājiem orientēts jaunais kurss” – sk. šā Oficiālā Vēstneša 22. lpp.

3.8. EESK vēlas atturēties no pozitīviem komentāriem par daudzajiem pareizajiem pasākumiem, ko Komisija ir norādījusi, tostarp kritisko attieksmi pret rezerves jaudu. Komiteja drīzāk vēlas pievērsties dažiem apsvērumiem, kuri, pēc tās ieskatiem, paziņojumā nav pietiekami aplūkoti vai kurus Komisija, iespējams, nav pietiekami ņēmusi vērā.

4. Īpašas piezīmes

4.1. EESK pilnīgi piekrīt Komisijai, ka ir nepieciešams "pamatīgi pārveidot Eiropas enerģētikas sistēmu". Taču paziņojumā minētie risinājumi, pēc komitejas domām, piedāvā nevis pamatīgas izmaiņas, bet vairāk gan pašreizējās sistēmas pielāgošanu vai papildināšanu.

4.2. EESK īpaši vēlas norādīt, ka pamatīgas izmaiņas var būt ne tikai valstu sistēmu savienošana tīklā, veidojot kopēju Eiropas sistēmu, pastāvošo tirgu un tirdzniecības sistēmu reforma un atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana. Drīzāk ir jāizstrādā un jāizveido pilnīgi jauna enerģosistēma ar daudz dažādākiem un decentralizētākiem dalībniekiem. Tas nozīmē ne tikai atjaunināt esošos pārneses un sadales tīklus, bet arī nodrošināt minētos tīklus ar jaunu, tehniski sarežģītāku infrastruktūru. Daļā no šā jaunā tīkla jābūt pilnīgi jaunām un daudzveidīgākām rīcības, sasaistes un pārdošanas struktūrām. Pašreizējie tradicionālie energoresursi tajā tiktu izmantoti kā pārejas posma energoresursi.

4.3. Mazoglekļa energoapgāde, no kuras lielu daļu veido regulējami energoresursi, ir mērķis, ko īsā un vidējā termiņā var sasniegt tad, ja:

- a) visiem (arī jaunajiem) tirgus dalībniekiem ir pietiekami daudz iespēju būt elastīgiem, piemēram, pietiekama uzkrāšanas jauda, elastīgas un patērētājiem draudzīgas pieprasījuma iespējas un elastīgas elektroenerģijas ražošanas tehnoloģijas (piemēram, augstas efektivitātes koģenerācija);
- b) patērētāji tiek pietiekami, laikus un pareizi informēti;
- c) tirgus dalībniekiem ir iespējas atklāt pašiem savas tirdzniecības iespējas;
- d) ir nodrošināta pietiekami attīstīta un starpsavienota elektroenerģijas sadales infrastruktūra un
- e) tehnoloģijās un infrastruktūrā nepieciešamie ieguldījumi atmaksājas.

Šobrīd nav nekā no iepriekš minētā.

4.4. *Cenu signāli un ieguldījumu piesaiste*

4.4.1. Komisija uzsver, cik svarīgi ir cenu signāli, kuriem a) jānodrošina patērētāji kļūt aktīviem enerģijas tirgū un b) jārada stimuli ieguldīt uzņēmumu jaunajās mazoglekļa energotehnoloģijās. Šādi cenu signāli ir svarīgi, jo pašreizējās sistēmas pārveidei būs nepieciešami lieli ieguldījumi. Tā kā pašlaik biržas cenas ir 30 vai 40 euro/MWh, kuras patērētājam, protams ir izdevīgas, jo tās jāsedz viņam, ieguldījumi nav refinansējumi neatkarīgi no tā, vai tie ir veikti jaunā elektroenerģijas ražošanas jaudā vai uzkrāšanas tehnoloģijās. Šādas biržas cenas šobrīd ir iespējamas tikai tāpēc, ka liela daļa elektroenerģijas tirgū nonāk no amortizētām spēkstacijām un tiek maksātas lielas subsīdijas par elektroenerģiju, ko iegūst no ogleņiem, kodolenerģijas un atjaunojamiem energoresursiem. Tātad pašreizējās biržas cenas neatspoguļo izmaksu patieso struktūru. Subsīdiju un pārmērīga regulējuma dēļ elektroenerģijas biržas cenas rada izkropļotu priekšstatu par elektroenerģijas faktiskajām izmaksām. Lai piesaistītu esošās sistēmas pārbūvei nepieciešamās lielās investīcijas, pareizos signālus var panākt tikai ar reālistiskām un pārredzamām cenām.

4.4.2. Komisijas paziņojumā nav veltīta pietiekama uzmanība tam, kāda ir atjaunojamo energoresursu īpašās izmaksu struktūras ietekme: ja atjaunojamās enerģijas un elektrības uzkrāšanas iekārtu robežizmaksas ir nulle, cenu signāli no vairumtirdzniecības tirgiem vairs nav pozitīvi. Tam ir divējāda ietekme. Pirmkārt, ja vairumtirdzniecības cenas neraida signālus par elektroenerģijas īstermiņa sadali, tas ir jādara ar citiem pasākumiem, piemēram, subsīdijām. Otrkārt, ja robežizmaksas ir nulle, nepieciešami pilnīgi jauni refinansēšanas mehānismi variabliem atjaunojamiem energoresursiem un arī elektrības uzkrāšanas iekārtām.

4.4.3. Tāpēc cenu veidošanā nepieciešama pilnīgi jauna pieeja, lai vēlamajai jaunajai tīkla kvalitātei (kas ietver arī enerģijas pieprasījuma pārvaldību un uzkrāšanu) radītu ekonomisko pamatu. Viena no iespējamām pieejām būtu pārstrādāt galapatērētāju maksātās cenas regulatīvos elementus, it īpaši attiecībā uz elektroenerģijas nodokli un tīkla ekspluatācijas izmaksām. Ir jāpārbauda pieskaitāmo izmaksu finansējuma pārstrukturēšana energosistēmā.

4.4.4. Lai cenā būtu precīzi atspoguļotas visas elektroapgādes izmaksas, EESK aicina Komisiju ES mērogā saskaņotas procedūras ietvaros nodrošināt izmaksu skaidru pārredzamību. Noteiktajām un salīdzināmajām izmaksām būtu jāatspoguļo faktiskās pilnās izmaksas, kas ir saistītas ar elektroenerģijas ražošanu, piegādi un apsaimniekošanu. Šajos izmaksu pārskatos ir jāiekļauj arī negatīvā ārējā ietekme (piemēram, CO₂ radītā ietekme) un subsīdijas. EESK šajā saistībā norāda uz iepriekšējiem atzinumiem⁽⁷⁾ un paziņojumiem un joprojām neatlaidīgi pieprasa, lai Komisija izpilda savu solījumu cenā pilnībā iekļaut visas kopējās izmaksas (tostarp ārējās izmaksas), kas rodas no ražošanas līdz apsaimniekošanai, un nepieļaut tiešu vai netiešu subsīdiju konkurenci starp dažādiem energoresursiem.

4.4.5. Līdztekus faktiskajām izmaksām satvars ir jāizstrādā tā, lai cenās būtu ņemta vērā gan pakalpojuma sniegšana, gan arī videi kaitīgu emisiju novēršana un kvalitatīvu nepieciešamo darbvietu izveide. Cenai ir jāatspoguļo tas, ka būs gan periodi ar lielu piedāvājumu un mazāku pieprasījumu, gan otrādi – ar lielu pieprasījumu un mazāku piedāvājumu. Tikai tad, ja cenās būs iekļautas visas faktiskās izmaksas un pakalpojumi un galapatērētājiem pilnā apmērā tiks piemērots samazinājums, īstenosies Komisijas gaidītā pielāgošanās – enerģijas pieprasījuma pārvaldība, elastīgākas spēkstacijas un uzkrāšana.

4.4.6. EESK piekrīt Komisijai, ka jāatsakās no regulētām cenām. Ir pareizi atļaut brīvu cenu veidošanos – gan uz augšu, gan arī uz leju. Tas ietekmē nepieciešamās tirgus reaģēšanas spējas un atbalsta tādas elastīguma iespējas kā slodzes pārvaldība un uzglabāšana. EESK uzskata, ka ES pamatnostādņēs par valsts atbalstu iekļautie nosacījumi, ka negatīvu elektroenerģijas cenu gadījumā atbalstu maksāt nedrīkst, ir masīva ieviešanās tirgus darbībā, un tas nelabvēlīgi ietekmē atjaunojamos energoresursus un nodrošina priekšrocības kaitīgām tehnoloģijām ar augstākām robežizmaksām. Pašreizējais atbalsts ir kompensācija par cenu signālu nepilnīgo funkcionēšanu, it īpaši ārējo izmaksu internalizācijas trūkuma dēļ. Eiropas Komisija pati to var novērst ar valsts atbalsta pamatnostādņu reformu. EESK sagaida, ka Komisija nāks klajā ar koncepciju, kā apkarot negatīvu cenu cēloņus un kā ilgtermiņā padarīt subsīdijas nevajadzīgas.

4.4.7. Komisijas dokumentā cita starpā arī norādīts, ka jāuzlabo emisiju kvotu tirdzniecība. Par šo jautājumu EESK ir izstrādājusi pašiniciatīvas atzinumu⁽⁸⁾. Taču komiteja uzsver, ka, pat veicot stingru reformu, cenā ir iekļauta tika daļa no fosilo energoresursu ārējām izmaksām. Starptautiskais Valūtas fonds lēš, ka subsīdijas fosilajiem energoresursiem Eiropas Savienībā kopumā ir 330 mljrd. USD gadā, un raksturo tās kā neefektīvas, inovāciju kavējošas, budžetam kaitējošas, sociāli netaisnīgas un videi katastrofālas⁽⁹⁾.

4.4.8. Neviens jauns tirgus modelis, lai cik labs tas arī būtu, nevar kompensēt tādējādi izraisītos nepareizos cenu signālus un problēmas.

4.4.9. Komisija gan ir vairākkārt uzsvērusi, ka atjaunojamo energoresursu jomā joprojām ir šķēršļi, kas jānovērš, un ka ir nepieciešama tirgum piemērota un reģionalizēta atjaunojamo energoresursu veicināšana. EESK tam piekrīt. Taču izskatāmajā paziņojumā diemžēl ir pārāk maz norāžu par precīzu Komisijas redzējumu šajā jomā.

⁽⁷⁾ Piem. sk., OV C 226, 16.7.2014., 1. lpp.

⁽⁸⁾ Sk. OV C 424, 26.11.2014., 46. lpp.

⁽⁹⁾ Sk. SVF darba dokumentu *How Large Are Global Energy Subsidies?* (WP/15/105), 2015. gada maijs.

4.5. Elektroenerģijas tirdzniecība

4.5.1. Komisijas paziņojuma nosaukumā ir iekļauts formulējums “jauns elektroenerģijas tirgus modelis”. Taču dokumentā aplūkotas gandrīz tikai iespējamās un par nepieciešamām uzskatītās izmaiņas elektroenerģijas sistēmu, tirgu un tirdzniecības jomā. 5. nodaļā pat ir runa par konsultatīvu paziņojumu par jaunu elektroenerģijas tirgus modeli.

4.5.2. Šī skaidrā koncentrēšanās uz elektroenerģijas tīklu un elektroenerģijas tirgu nav pietiekams risinājums īstajam un lielākajam Eiropas enerģētikas politikas izaicinājumam. Šajās diskusijās ir vairāk jāiesaista siltuma un transporta nozares, jo ir paredzams, ka šīs trīs nozares nākotnē būs savstarpēji saistītas daudz vairāk nekā pašlaik, un tas pavērs jaunas iespējas un mazinās problēmas (atslēgvārdi: *Wind-Power to Heat* (vēja enerģijas pārvēršana siltumā), *Power to Gas/Hydrogen* (enerģijas pārvēršana gāzē/ūdeņradī), elektromobilitāte).

4.5.3. Elektroenerģijas konverģence ar siltuma un mobilitātes sektoru decentralizēti organizētā elektroenerģijas sistēmā ir iespējama daudz vieglāk nekā centralizētā. Siltuma un transporta nozares jau pēc būtības ir decentralizēti orientētas, tādēļ tās var vieglāk attīstīt par elastīgām iespējām elektroenerģijai, ja arī elektroenerģiju varētu pārdot decentralizētā un tiešā veidā. Tāpēc elektroenerģijas tirgus pārveides uzdevums ir cieši saistīts ar decentralizētu pārdošanas iespēju attīstīšanu elektroenerģijai no variabliem atjaunojamiem energoresursiem, kuros jāietver arī siltuma un mobilitātes lietojumi.

4.5.4. Attiecībā uz elektroenerģijas tirgu Komisija izvirza daudzus priekšlikumus par jaunām struktūrām esošajā tirdzniecības sistēmā, it īpaši attiecībā uz tirdzniecību biržās. Protams, lielāka daudzveidība līdzšinējā enerģijas tirdzniecībā vietējā, reģionālā, valsts un Eiropas līmenī ir vēlama un svarīga. Tomēr visu nekādā gadījumā nevajag novirzīt caur biržām un tirgotājiem; taču šajā jautājumā Komisija neiedziļinās.

4.5.5. Ja uzņēmumi, iedzīvotāji vai komunālo pakalpojumu uzņēmumi tagad izlemtu izmantot vietējā vai reģionālā līmenī pieejamo enerģētikas potenciālu, piemēram, izveidojot saules vai vēja kopīgas spēkstacijas, tad viņiem vajadzētu būt daudz vieglāk nekā iepriekš izmantot iegūto enerģiju tieši, bez biržu vai tirgotāju iesaistīšanas, un/vai tiešā veidā un bez traucēkļiem laist to tirgū.

4.5.6. Tomēr ir ļoti maz priekšlikumu par to, kā būtu atbalstāmas jaunas, jau izveidojušās decentralizētas un tiešas izmantošanas formas vai tiešā pārdošana vietējā līmenī (uzņēmums uzņēmumam jeb *B to B*), un tikpat maz uzmanības veltīts vietējiem tirdzniecības veidiem un enerģijas veidu maiņai (uzkrāšanas iekārtas).

4.6. Tirgus struktūras un decentralizēta ražošana

4.6.1. Komisijas paziņojumā ir minēta gan atjaunojamo energoresursu integrācija elektroenerģijas sistēmā, gan nepieciešamība pielāgot tirgus modeli atjaunojamiem energoresursiem, kā arī atjaunojamiem energoresursiem piemērota tirgus veidošana. EESK vēlas precizēt, ka, pēc tās ieskata, runa nav pirmām kārtām par atjaunojamo energoresursu “integrāciju” esošajā elektroenerģijas sistēmā, lai arī atjaunojamiem energoresursiem ilgtermiņā jābūt visnozīmīgākajiem.

4.6.2. Jaunās energosistēmas lielākais tehniskais izaicinājums it īpaši ir saistīts ar to, ka – Komisijai konsultāciju procesā tas būtu jāizklāsta vēl izsmeltošāk – elektroenerģija turpmāk vairs netiks centralizēti regulēta un patērētājiem piegādāta no lielām spēkstacijām (lejupējs modelis), bet gan, balstoties uz daudziem decentralizētiem un daļēji variabliem atjaunojamiem energoresursiem, radīsies jaunas “ražošanas un piegādes salas”, kas ir savstarpēji jāsaista tīklā (augšupējs modelis), un šajā modelī liela nozīme būs enerģijas pieprasījuma pārvaldībai (tostarp uzkrāšanai).

4.6.3. Saistībā ar dalībnieku vēlamo jauno daudzveidību tas nozīmēs, ka līdztekus tradicionālajām (vairum-)tirdzniecības struktūrām jāizveido arī pilnīgi jaunas decentralizētas tirdzniecības formas un enerģijas pārvaldības sistēmas.

4.6.4. Inovācijas viļņi gan IT, gan arī ražošanas un uzkrāšanas tehnikas, sadales sistēmas, kā arī būvniecības tehnoloģiju jomā jau tagad ir radījuši daudzas šādas “ražošanas un apgādes salas”, kas pirms dažiem gadiem vēl šķita neiedomājami. Fiziskas personas, uzņēmumi, apvienības (piemēram, enerģijas kooperatīvi) vai pašvaldības (komunālo pakalpojumu uzņēmumi) ir izveidojuši dažus pašpietiekamus vai daļēji pašpietiekamus risinājumus, tādēļ tie ir daudz mazāk atkarīgi no tradicionāliem (un elastīgākiem) piedāvājumiem un tirdzniecības plūsmām. Ir svarīgi saskatīt šīs paralēles starp tehniskām/tehnoloģiskām un sociālām/socioloģiskām norisēm. Abas notiek vienā virzienā, proti, uz lielāku autonomiju un pašregulējošām decentralizētām tīkla vienībām.

4.6.5. Attīstība sākas mazā mērogā: jau tagad attīstās pilnīgi jaunas struktūras, piemēram, saules fotoelementu sistēmas. Vēl pirms aptuveni pieciem gadiem fotoelementu elektroenerģijas pašpatēriņš bija ekonomiski pavisam nepievilcīgs un saražotā elektroenerģija vienkārši tika ievadīta tīklā. Situācija ir pilnībā mainījusies. Ekonomisku apsvērumu dēļ šobrīd vairs netiek ekspluatētas tādas fotoelementu jumta iekārtas, kas nav orientētas uz pašsaražotās elektroenerģijas maksimālu izlietojumu; tas radījis lielāku pieprasījumu pēc uzkrāšanas tehnoloģijām, un tādējādi norisinās to tālāka attīstība. Tādā veidā jaunās fotoelementu iekārtas palīdz atvieglot vai izlīdzināt sistēmas noslodzi. Saistībā, piemēram, ar paredzamo elektromobilitāti vai sasaisti ar siltuma ražošanu paveras pilnīgi jaunas papildu iespējas decentralizētas enerģijas ieguvei un izmantošanai.

4.6.6. Patērētāji, kas ražo un lieto paši savu elektroenerģiju un iespējamo pārpalikumu vēlas novirzīt, piemēram, citiem mājokļa iemītniekiem vai kaimiņiem, tomēr vairs nav tradicionālie “aktīvie tirgus dalībnieki”. Diemžēl Komisijas paziņojumā nav aprakstīts, kā tieši būtu jāmaina pamatnosacījumi, lai popularizētu šādas struktūras.

4.6.7. Nav arī pietiekami izklāstīts, ar kādiem konkrētiem šķēršļiem joprojām sastopas atjaunojamie energoresursi.

4.6.8. EESK ir vairākkārt uzsvērusi, ka šādā jaunā decentralizētā energosistēmā slēpjas iespējas, turklāt ne tikai attiecībā uz sabiedrības atbalstu svarīgajām strukturālajām pārmaiņām un nepieciešamajiem ieguldījumiem. Arī reģionu ekonomikai var pavērties jaunas perspektīvas un vērtības radīšanas iespējas ārpus līdz šim zināmajām struktūrām. Izmantojot jaunās tehnoloģijas, kļūst iespējams atkal sasaistīt reģionālo attīstību un enerģētikas politiku, kā arī daudz efektīvāk pildīt kritiskās infrastruktūras drošībai izvirzītās paaugstinātās prasības.

4.6.9. Pastiprināta vietējā ražošana un tiešā pārdošana vērtējamas atzinīgi arī tāpēc, ka tādējādi var samazināt līnijas zudumus. Vācijas Federālā tīklu aģentūra šajā saistībā raksta⁽¹⁰⁾: “Ir acīmredzams, ka energoapgādes sistēmas pārveide vislabāk var noritēt, ja visi iesaistītie dalībnieki cieši sadarbojas. (...) Mums atzinīgi jāvērtē pieejas, kas paredz pēc iespējas lielāku enerģijas patēriņu vietā, kur tā tiek iegūta. Tas vienmēr ir bijis energoapgādes princips, jo tādējādi līnijas zudumus var samazināt līdz minimumam.”

4.6.10. Tādēļ Komisijai tirdzniecības sistēma ir jāapsver no vēlamās energoinfrastruktūras skatpunkta, nevis jāmēģina nepieciešamās izmaiņas energoinfrastruktūrā veikt ar pašreizējo tirdzniecības sistēmu savietojamā veidā.

4.6.11. Tomēr būtu jāņem vērā arī pieredze daudzās valstīs, kurās daži tirgus dalībnieki, piemēram, stratēģiskie investori, ir atlasījuši labākos enerģijas ražošanas nozares segmentus tikai ar mērķi maksimāli palielināt peļņu; vienlaikus tie atsakās ieguldīt energoapgādes drošībā, inovācijā un uzturēšanā, novirzot šo izmaksu segšanu uz saviem klientiem.

⁽¹⁰⁾ *Smart grids, smart markets – Eckpunktepapier der Bundesnetzagentur zu den Aspekten des sich verändernden Energieversorgungssystems* (“Viedi tīkli, viedi tirgi: Federālās tīklu aģentūras pamattēzes par mainīgās enegoapgādes sistēmas aspektiem”), 2011. gada decembris, 42. lpp.

4.7. Reģionālā sadarbība un Eiropas regulējošo iestāžu un sistēmas operatoru sadarbība

4.7.1. Jaunas Eiropas enerģētikas politikas mērķis nevar būt pēc iespējas daudzu pašpietiekamu, tātad sadales tīklā neietilpstošu, energoapgādes apgabalu izveide. Par mērķi jāizvirza izveidot pēc iespējas lielāku skaitu šādu efektīvu, konkurētspējīgu un patērētājiem tuvu "ražošanas un apgādes salu" un savienot tās Eiropas tīklā. Tas būtu jā dara, ņemot vērā arī to, ka ES uzdevums ir nodrošināt energoapgādes drošību, taču faktiskais energoapgādes pienākums ir vietējo un reģionālo pašvaldību kompetencē.

4.7.2. Ja ir izstrādāts piemērots regulējums un raidīti pareizi cenu signāli, radīsies daudz mazu tīkla vienību, kas nodrošinās optimālu ekonomisku līdzsvaru starp savu ražošanu un patēriņu, taču minētajām vienībām jābūt sasaistītām ar kaimiņos esošiem vai augstāka līmeņa tīkliem, piemēram, lai nodrošinātu pozitīvu vai negatīvu apgādes līdzsvarošanas enerģiju.

4.7.3. Šajās, kā arī augstāka līmeņa sistēmās būtiska nozīme būs enerģijas pieprasījuma pārvaldībai; EESK uzskata, ka daļa no tā ir uzkrāšanas tehnoloģijas. Uzkrāšanas iekārtām minētajā sistēmā būs svarīga loma, jo tehniskā aspektā tās pildīs abas funkcijas, proti, tās būs gan precīzāk patērētāji, gan ražotāji.

4.7.4. Veidojot un nodrošinot dalībnieku plašu daudzveidību, taisnīgus konkurences nosacījumus un sistēmu koordināciju, nozīmīgi uzdevumi jāuzņemas valstu tīklu operatoriem, valstu regulatoru iestādēm un Eiropas Savienībai. Nākotnes energoapgādes sistēmām ir nepieciešama Eiropas mērogā labi koordinēta enerģijas pārvaldības sistēma (salīdzināma ar gaisa transporta sistēmu), kas pārtrauca visu savienoto "ražošanas un apgādes salu" stāvokli un attiecīgā gadījumā apzina radušos traucējumus. Tādējādi ārkārtas apstākļos var veikt automatisku vai manuālu intervenci, lai aizsargātu tīkla stabilitāti un drošību.

4.7.5. Šī sadarbība var izdoties tikai tad, ja ir labi izstrādāti un optimāli organizēti pārvades un sadales tīkli. Tas arī nozīmē, it īpaši ņemot vērā iepriekš minētos cenu dēļ nepietiekamos ieguldījumu stimulus, ka publiskie līdzekļi, piemēram, Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments, tiek arvien vairāk izmantoti, lai izveidotu pārrobežu elektroenerģijas tīklus, nevis lai koncentrētos uz, piemēram, gāzes un naftas infrastruktūru.

4.7.6. EESK piekrīt Komisijai, ka sistēmas operatoriem "vajadzētu būt neitrāliem tirgus virzītājiem, kas palīdz izstrādāt patērētājiem paredzētus tirgus pakalpojumus". Komisijai būtu skaidrāk jānorāda, kādas izmaiņas tā plāno veikt, lai sasniegtu šo mērķi, un precīzāk jādefinē sadales sistēmu operatoru, kā arī regulatoru loma un uzdevumi.

Briselē, 2016. gada 20. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Georges DASSIS